

# **GETRANSFORMEER: VAN JEUGVERHAAL TOT DRAMATEKS**

**J.J. DE BEER Hons. B.A.**

Verhandeling voorgelê vir die graad Magister Artium in Afrikaans en Nederlands  
aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys

Studieleier: Dr. E.S. van der Westhuizen

Hulpleier: Me. J.W. Schutte

Hulpleier: Prof. R. Ghesquiere (Katholieke Universiteit Leuven)

2003

Potchefstroom

## BEDANKINGS

My studie is nou so ver dat ek die bedankings moet skryf en die woorde wil nie op die papier beland nie. Nogtans:

Aan die Here wat my die vermoë gegee het om te lees. Hierdeur het Hy my mildelik geseën.

Vir Ma, Pa, Dawie en Ouma Joek. Julle het 'n ontsaglike deel aan hierdie studie gehad. Julle het my bygestaan, onderskraag, ten spyte van alles liefgehad en was onteenseglik bomenslik geduldig. Dankie dat Ma my daardie Aprilvakansie laat lees het. Dis waar alles begin het. Omdat julle my anker is, kan ek net probeer om verby die knop in my keel dankie te sê.

Vir my hulpleiers: Me. Schutte vir die unieke wyse waarop sy 'n probleem opsom en oplossings gee, en vir prof. Rita wat my 'n huis in die buiteland gegee het en vir haar oop kantoordeur ten spyte van haar druk program.

Die dankie aan dr. Van der Westhuizen wat my liefde vir Afrikaans en die letterkunde in hierdie wonderbaarlike rigting gestuur en vir my die wêreld oopgesluit het, is onvoldoende. 'n Lewe sonder stories en veral jeugboeke kan ek my nie voorstel nie. Ontsettend baie dankie vir Doktor se liefde, onderskraging en leiding – baie maal ter elfder ure. Ek kan nooit u bydrae tot die verwesenliking van hierdie ideaal negeer nie.

Die NTU/SAVN het my in staat gestel om in Nederland en België te gaan navorsing doen. Hiervoor is ek hulle baie dank verskuldig. Ook vir die Fokusarea wat my geldelik bygestaan het. Daarsonder sou ek nooit die studie kon voltooi nie.

Vir al die skouers wat ek gehad het, moet ek hartlik dankie sê: Trix, Jacques, Suné, Marlí, Neil, Fiona, Nannette, Heleen, Tersia en Lelénia. Wat word van mens sonder jou vriende?

Vir prof. PD van der Walt en Wymie du Plessis: duisende dankies vir die taal- en teksversorging en rekenaarmedigering. Daarsonder sou die verhandeling 'n onklaar produk gewees het.

Finansiële bystand van die Nederlandse Taalunie / SAVN en die Potchefstroomse Universiteit vir  
Christelike Hoër Onderwys het hierdie studie moontlik gemaak.

Vir Ma, Pa en Dawie,  
want wat sou ek sonder julle gedoen het?

Ver onder Simon is sy Peugeot net 'n blou spikkel tussen die rosyntjebosse. Hy haal sy bril af en vee dit behendig met 'n sakdoek skoon. Toe hy dit terugsit, sak slierte kuif weer oor die lense; tog is alles effens duideliker: sy Peugeot 'n bietjie glimmender, die horison skerper, die kruin van die koppie nog verder as wat hy gehoop het. Dit bly maar so, dink hy, terwyl hy die lae op die horison van mekaar probeer onderskei, als hang af van die bril waardeur 'n mens kyk.

Tom Dreyer  
(Uit: *Erdvarkfontein*)

## ABSTRACT

This research comprises a comparative examination of the transformation of Afrikaans and Dutch youth narratives into drama texts. Attention has been paid to the story elements embodied in various narratives and dramas, and, in addition, to aspects related to narrative and drama. By means of the comparison of the constants and variants with regard to the four texts, the possibility of creating a transformation model has been examined. The transformation model derived from the research, is applicable, firstly, to the narratives and drama texts upon which this study has been based. It is therefore presented as a conception for the conversion of a narrative text into a drama text, but the uniqueness of each separate narrative is taken into consideration; hence the model is not prescriptive, and it is assumed that the model may be adjusted in line with each adaptation.

The comparison is effected between Afrikaans and Dutch texts, in view of the existence in the Low Countries of an established culture of bookshops, publishers and theatrical companies, focused on youth literature and theatre. Some publishers and bookshops, moreover, exclusively publish and sell youth narratives and dramas. Theatre productions aimed at children and young adults are plentiful, and attract a large percentage of young people. Should the fact that some theatres specialise in youth theatre productions be taken into account, also, the contrast and the gaps pertaining to the Afrikaans literary system are marked.

The research in respect of the transformation of prose texts into drama texts has identified those procedures employed to adapt the narrative aspects (narrator, focalization, character, event, time and space) in such a way that it is reconcilable with the unique nature of the dramatic aspects (didascalia, dialogue, character, action, time and space). By virtue of the transformation of youth narratives into drama texts (with the purpose of the eventual performance thereof), the adolescent reader is made aware in a different manner of the value of narrative.

**Keywords:** reception aesthetics, transformation, youth literature, narrative text, drama text, youth literature, intertextuality, transformation procedures, developmental psychology

## OPSOMMING

In hierdie navorsing is daar 'n vergelykende ondersoek gedoen na die transformasie van Afrikaanse en Nederlandse jeugverhale tot dramatekste. Daar is aandag gegee aan die onderskeie verhale en dramas se storie-elemente asook aan die verhaal- en drama-aspekte. Deur middel van die vergelyking van die konstantes en variante tussen die vier tekste is die moontlikheid vir die daarstel van 'n transformasiemodel ondersoek. Die transformasiemodel wat uit die navorsing afgelei word, is eerstens van toepassing op die verhale en dramatekste wat vir hierdie studie gebruik is. Dit word daarom voorgehou as 'n voorstelling vir die omsetting van 'n prosateks tot 'n dramateks, maar die uniekheid van elke afsonderlike storie word in ag geneem en daarom is die model nie voorskriftelik nie en word veronderstel dat die model met elke verwerking aangepas kan word.

Die vergelyking word gedoen tussen Afrikaanse en Nederlandse tekste, aangesien daar in die Lae Lande 'n gevestigde kultuur van boekwinkels, uitgewerye en toneelgeselskappe is wat op jeugliteratuur en –teater ingestel is. Sommige uitgewers en boekwinkels publiseer en verkoop selfs uitsluitlik jeugverhale en –dramas. Teaterproduksies vir kinders en jong volwassenes is volop en word deur 'n groot persentasie van die jeug bygewoon. Indien ook in ag geneem word dat sommige teaterhuise spesialiseer in jeugteater, is die kontras met en die leemtes in die Afrikaanse literêre sisteem opmerklik.

In die ondersoek na die transformasie van prosatekste tot dramatekste is daar vasgestel van watter procédés gebruik gemaak is om die verhaalaspekte (verteller, fokalisator, karakter, gebeure, tyd en ruimte) sodanig aan te pas dat dit met die unieke aard van die drama-aspekte (didaskalia, dialoog, karakter, gebeure, tyd en ruimte) versoenbaar is. Deur die transformasie van jeugverhale tot dramatekste (met die doel – die uiteindelijke opvoering daarvan) word die adolessente leser derhalwe op 'n ander wyse bewus gemaak van die waarde van stories.

**Sleutel terme:** resepsie-estetika, transformasie, jeugliteratuur, prosateks, dramateks, intertekstualiteit, transformasieprocédés, ontwikkelingspsigologie

---

## INHOUD

ABSTRACT .....	i
OPSOMMING .....	ii
TABELLE .....	ix
FIGURE .....	ix

---

## EEN: ORIËTERING

1.1	INLEIDING EN KONTEKSTUALISERING .....	2
1.2	AKTUALITEIT VAN DIE NAVORSING .....	3
1.3	PROBLEEMSTELLING EN PROBLEEMVRAE.....	4
1.4	DOEL EN FOKUS VAN DIE ONDERSOEK .....	4
1.5	SENTRALE TEORETIESE ARGUMENT .....	4
1.6	NAVORSINGSMETODES EN TERREINAFBAKENING.....	4
1.6.1	Literatuurstudie en teksstudie .....	4
1.6.2	Waarneming en onderhoudvoering .....	6
1.7	TERMINOLOGIEVERKLARING .....	7
1.8	HOOFSTUKBESKRYWING.....	8
1.9	SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKING .....	8

---

## TWEE: VERHAAL- EN DRAMATEORIE

2.1	INLEIDING.....	12
2.2	RESEPSIE-ESTETIKA .....	13
2.2.1	Die rol van die leser .....	13
2.2.2	Wolfgang Iser en Hans Robert Jauss.....	14
2.2.3	Sintese .....	15
2.3	ONTWIKKELINGSPSIGOLOGIE.....	16
2.3.1	Liggaamlike ontwikkeling .....	16
2.3.2	Kognitiewe ontwikkeling.....	17
2.3.3	Persoonlikheidsontwikkeling .....	18

2.3.4	Sosiale ontwikkeling .....	19
2.3.5	Sintese .....	20
2.4	VERHAALTEORIE.....	21
2.4.1	Vertelstruktuur en verteltegniek.....	21
2.4.1.1	Soorte vertellers .....	22
2.4.1.2	Vertelvlakke .....	22
2.4.1.3	Fokalisasie.....	23
2.4.2	Karakter.....	24
2.4.2.1	Plat en ronde karakters.....	24
2.4.2.2	Eksplisiete en implisiete inligting.....	24
2.4.2.3	Verhoudinge van karakters met ander aspekte .....	25
2.4.3	Gebeure .....	26
2.4.3.1	Seleksie en kombinasie van gebeure.....	26
2.4.3.2	Soorte gebeurtenisse.....	27
2.4.3.3	Hiërargie van gebeure .....	27
2.4.3.4	Reeksvorming.....	27
2.4.4	Tyd .....	28
2.4.4.1	Verteltyd, vertelde tyd en vertellertyd .....	29
2.4.4.2	Vertelstrategie.....	29
2.4.4.3	Volgorde .....	30
2.4.4.4	Ritme .....	30
2.4.4.5	Frekwensie .....	31
2.4.5	Ruimte .....	31
2.4.5.1	Vertelruimte, vertelde ruimte en vertellersruimte .....	32
2.4.5.2	Konstruksie van die ruimte.....	32
2.4.5.3	Dimensies van die ruimte.....	33
2.4.6	Sintese .....	34
2.5	DRAMATEORIE.....	34
2.5.1	Fiksionaliteit van die werklikheid .....	35
2.5.2	Didaskalia .....	35
2.5.2.1	Die titel .....	36
2.5.2.2	Die karakterlys.....	36
2.5.2.3	Toneelaanwysings .....	37
2.5.3	Dialoog .....	37
2.5.3.1	Funksies van dialoog .....	38
2.5.3.2	Taalhandelingsteorie.....	39
2.5.4	Dramatis personae .....	40
2.5.5	Dramatiese handeling.....	41
2.5.6	Tyd .....	43
2.5.7	Ruimte in die drama.....	46
2.5.8	Sintese .....	48

2.6	TEKSTRANSFORMASIE.....	48
2.6.1	Van prosateks tot dramateks.....	49
2.6.2	Intertekstualiteit .....	50
2.6.3	Sintese .....	52
2.7	KONSTANTES EN VARIANTE .....	53
2.8	SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKING.....	54
	AANTEKENINGE.....	56

---

## **DRIE: VLERKDANS**

3.1	INLEIDING.....	58
3.2	VLERKDANS – 'N OPSOMMING .....	59
3.3	VERHAALANALISE .....	60
3.3.1	Verteltegniek.....	60
3.3.1.1	Vertelinstantie .....	61
3.3.1.2	Fokalisasie.....	61
3.3.2.	Karakterbeelding .....	63
3.3.2.1	Die karakters .....	64
3.3.2.1.1	Hannes .....	64
3.3.2.1.2	Anton .....	67
3.3.2.1.3	Erika .....	68
3.3.2.1.4	Volwasse karakters.....	69
3.3.3	Gebeure .....	70
3.3.3.1	Statiese en dinamiese gebeure.....	70
3.3.3.2	Handelingskategorieë .....	72
3.3.3.2.1	Nie-verbale handeling.....	72
3.3.3.2.2	Verbale handeling .....	73
3.3.3.2.3	Gedagtes .....	74
3.3.3.2.4	Gemoedsbewegings .....	74
3.3.3.3	Reeksvorming.....	74
3.3.4	Tydsbeelding .....	75
3.3.4.1	Vertelde tyd.....	75
3.3.4.2	Volgorde: .....	75
3.3.4.3	Ritme .....	76
3.3.4.3.1	Ellips .....	76
3.3.4.3.2	Opsomming .....	77
3.3.4.3.3	Toneel.....	77
3.3.4.3.4	Uitbreiding .....	78
3.3.4.3.5	Pouse .....	78

3.3.4.4	Frekwensie .....	79
3.3.5	Ruimtebeelding.....	79
3.3.5.1	Die gimnasium .....	80
3.3.5.2	Hannes en Anna se ateljee .....	80
3.3.5.3	Anton se ateljee .....	81
3.3.5.4	Die hospitaalkamer .....	81
3.3.5.5	Die hotelkamer .....	81
3.3.6	Tema.....	82
3.3.7	Sintese .....	83
3.4	DRAMATEKSANALISE.....	83
3.4.1	Fiksionele werklikheid.....	83
3.4.2	Dramastruktuur .....	84
3.4.2.1	Didaskalia .....	85
3.4.2.2	Dialog .....	86
3.4.3	Dramatis personae .....	88
3.4.3.1	Die karakterlys.....	88
3.4.3.2	Inligting uit die didaskalia .....	89
3.4.3.3	Die karakters .....	89
3.4.3.3.1	Hannes .....	90
3.4.3.3.2	Anton .....	91
3.4.3.3.3	Erika .....	92
3.4.3.3.4	Volwasse karakters.....	93
3.4.4	Dramatiese handeling.....	94
3.4.5	Tyd in die drama .....	94
3.4.6	Ruimte in die drama.....	95
3.4.7	Tema.....	97
3.4.8	Sintese .....	97
3.5	SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKING .....	98
	AANTEKENINGE.....	100

---

## **VIER: KUS ME**

4.1	INLEIDING.....	102
4.2	KUS ME – 'N OPSOMMING .....	102
4.3	VERHAALANALISE .....	103
4.3.1	Verteltegniek.....	103
4.3.1.1	Vertelinstantie .....	104
4.3.1.1.1	Eksterne verteller.....	104
4.3.1.1.2	Situering van die verteller .....	104

4.3.1.2	Fokalisasie.....	104
4.3.2	Karakterbeelding .....	106
4.3.2.1	Die karakters .....	106
4.3.2.1.1	Lena .....	106
4.3.2.1.2	Carrie.....	108
4.3.2.1.3	Wijting.....	109
4.3.2.2	Naamgewing.....	110
4.3.3	Gebeure .....	111
4.3.3.1	Statiese en dinamiese gebeure.....	111
4.3.3.2	Handelingskategorieë .....	113
4.3.3.2.1	Nie-verbale handeling .....	113
4.3.3.2.2	Verbale handeling .....	114
4.3.3.2.3	Gedagtes .....	114
4.3.3.2.4	Gemoedsbewegings .....	114
4.3.3.3	Reeksvorming.....	115
4.3.4	Tydsbeelding .....	115
4.3.4.1	Vertelde tyd.....	116
4.3.4.2	Volgorde .....	116
4.3.4.3	Ritme .....	117
4.3.4.3.1	Toneel.....	117
4.3.4.3.2	Uitbreiding .....	118
4.3.4.3.3	Pouse .....	118
4.3.4.4	Frekwensie .....	118
4.3.5	Ruimtebeelding.....	119
4.3.5.1	Vertelde ruimte .....	119
4.3.5.1.1	Die heuwel (en die wit paaltjie) .....	119
4.3.5.1.2	Die oewer .....	120
4.3.5.1.3	Die meer.....	120
4.3.5.1.4	Die “andere oewer” en die tehuis.....	121
4.3.6	Tema.....	121
4.3.7	Sintese .....	122
4.4	DRAMATEKSANALISE.....	122
4.4.1	Fiksionele werklikheid.....	123
4.4.2	Dramatiese struktuur .....	123
4.4.2.1	Didaskalia .....	123
4.4.2.2	Dialog .....	124
4.4.2.2.1	Lena .....	124
4.4.2.2.2	Wijting.....	125
4.4.2.2.3	Marit .....	126
4.4.2.2.4	Carrie.....	126
4.4.2.2.5	Jann.....	127
4.4.3	Dramatis personae .....	127
4.4.3.1	Die karakterlys.....	127
4.4.3.2	Irigting uit die didaskalia.....	128

4.4.3.3	Die karakters .....	128
4.4.3.3.1	Lena .....	128
4.4.3.3.2	Carrie.....	130
4.4.3.3.3	Wijting.....	131
4.4.3.3.4	Marit .....	132
4.4.3.3.5	Jann.....	132
4.4.4	Dramatiese handeling .....	133
4.4.5	Tyd in die drama .....	134
4.4.6	Ruimte in die drama.....	136
4.4.7	Tema.....	137
4.4.8	Sintese .....	138
4.5	SAMEVATTENDE GEVOLGTREKING .....	138
	AANTEKENINGE.....	140

---

## VYF: SLOTBESKOUIING

5.1	INLEIDING.....	143
5.2	INTERTEKSTUELE VERGELYKING .....	143
5.2.1	<i>Vlerkdans</i> : konstantes en variante .....	143
5.2.1.1	Vertel- en dramastruktuur .....	151
5.2.1.2	Fokalisasie.....	152
5.2.1.3	Karakter .....	152
5.2.1.4	Gebeure .....	154
5.2.1.5	Tyd .....	155
5.2.1.6	Ruimte .....	156
5.2.1.7	Taalgebruik .....	157
5.2.1.8	Tema.....	158
5.2.2	<i>Kus me</i> : konstantes en variante.....	158
5.2.2.1	Vertel- en dramastruktuur .....	165
5.2.2.2	Fokalisasie.....	166
5.2.2.3	Karakter .....	166
5.2.2.4	Gebeure .....	167
5.2.2.5	Tyd .....	168
5.2.2.6	Ruimte .....	169
5.2.2.7	Taalgebruik .....	170
5.2.2.8	Tema.....	171
5.2.3	Vergelyking tussen <i>Vlerkdans</i> en <i>Kus me</i> .....	171
5.2.3.1	Vertel- en dramastruktuur .....	176
5.2.3.2	Fokalisasie.....	177
5.2.3.3	Karakter .....	177
5.2.3.4	Intrige en dramatiese handeling.....	177

5.2.3.5	Tyd .....	178
5.2.3.6	Ruimte .....	178
5.2.3.7	Taalgebruik .....	179
5.2.3.8	Tema.....	180
5.3	MODEL VIR TRANSFORMASIE.....	180
5.3.1	Afgeleide konstantes .....	180
5.3.2	Sintese .....	183
5.4	SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKING .....	183

---

<b>BIBLIOGRAFIE .....</b>	<b>185</b>
---------------------------	------------

---

## TABELLE

Tabel 5.1	<i>Vlerkdans</i> : konstantes en variante.....	144
Tabel 5.2	<i>Kus me</i> : konstantes en variante.....	159
Tabel 5.3	Vergelyking tussen <i>Vlerkdans</i> en <i>Kus me</i> .....	172

---

## FIGUUR

Figuur 5.1	Grafiese voorstelling van die transformasie van die prosateks tot die dramateks.....	182
------------	--	-----